

UOT 82.192; 398.8

OZAN-AŞIQ ŞEİRİNDƏ TƏSƏVVÜF**¹BAYRAMOV ASLAN ƏHMƏDXAN oğlu**
²İSGƏNDƏROV BALAKİŞİ ATAKİŞİ oğlu*Sumqayıt Dövlət Universiteti,
Folklorşünaslıq ETL, 1-professor, 2-elmi işçi
e-mail: sdu.elmixeberler@mail.ru**Açar sözlər: ozan, aşiq, sufi, təriqət, mərifət, poeziya, Tanrı*

Həyatını Məhəmməd peyğəmbərə həsr etmiş, əmlakı və ailəsi belə olmayan fanatik dindarlar Mədinədə tikilmiş məscidin bir küncündə, əl-suffada yaşadıkları üçün onlar sufi adlandırılmışlar. Şərqsünas Bertels və Bartold bu kobud dərvişləri kobud parçadan tikib geydikləri geyimlərə görə sufi adlandırdıklarını qeyd edirlər. Lakin gərək əvvəlcə sufi olmalıydı ki, onların geyimləri də yarana idi [8, 76-77]. Bir çoxları isə peyğəmbərlərə sadıq olan və suffada gecələyən, sonralar böyük bir cərəyan təşkil edən sufilərin sələfləri olan sufilər peyğəmbərin vəfatından sonra onun həyat tərzini, dediyi kəlamları, xasiyyət və əməllərini təbliğ etməklə məşğul olmuşlar. Bu şəxslər dərvişlik edərək təsəvvüfün-sufiliyin təməlini qoymuşlar. Onlar islamın əleyhinə olmamış, islamın özünəməxsus şəkildə izahı və şərhinə görə başqa islam cərəyanlarından fərqlənmişlər. Onların baxışlarında buddizm, şamanizm və neoplatonizmin ünsürləri təzahür edir. Sufilərin ali məqsədi mənəvi kamilliyə çataraq Allaha qovuşmaqdır. Təriqətçilər Allaha və peyğəmbərlərə sevgilərini və dualarını öz dillərində zikr edirlər.

Türkmən kütlələri IX-X əsrlərdə islam dinini qəbul edərkən böyük ölçüdə əski adət-ənənələrini də mühafizə etmək məcburiyyətində qalmışlar. Onlar ilk vaxtlar qarmaqarışlıq və sıxıcı dini qaydaları yayan dərviş və seyidlərə o qədər etibar etmir, qam-şaman inancı ilə yeni din (islam dini) arasında bir paralellik qurmağa can atırdılar. Beləliklə, Orta Asiyada Xoca Əhməd Yəsəvi tərəfindən qurulan Yəsəvilik təriqəti ilə türk sufiliyinin əsası qoyulmuş və bir siyasi quruluş kimi ortaya çıxmışdır [7, 27-28]. Səmimi inam və davranışlarına heyran olan xalq, ona çox bağlandı. Dünyada və axirətdə onu əziz saydı. Onu ərənlər qatına çıxarıb şanına əfsanə düzəldilər. Anadolu və Türküstan övliyaları Xoca Əhməd Yəsəvini pir saydılar. Bu gün də onun məqbərəsi müqəddəs bir ziyarət kimi Qazaxıstanda qalmaqdadır:

*Mühəmmədin, bilin, zatı ərəbdir,
Təriqətin yolu bütün ədəbdir.
Həqiqət bilməyən insan deyildir,
Biliniz, heç bir şeyə bənzəməzdir [15, 16].*

Ələvi-bəktəşi, heydəri, nəqşibəndi, xəlvətiyyə, bəhayi və s. inancların əsasları böyük ölçüdə Əhməd Yəsəvi baxışlarına əsaslanır. Xorasan, İran, Cənubi Qafqaz, Anadolu, hətta Balkan ölkələrinə qədər bu təriqətlər yayılmışdır [12, 30]. Müsəlman ölkələrində bu dini inanclar hələ də qalır. Kosova, Xorvatiya, Bosniyada da bu rituallar bu gün də yerinə yetirilməkdədir. Köçəbə türklərin əski inanclarına uyğun gələn musiqi, rəqs və səmanın qadın və kişilərin birlikdə zikr törənlərinə qatılmaları bir ritual kimi formalaşmışdır [2, 76-77].

Orta çağ dövründə ozan sənətinin aşiq sənəti ilə əvəzlənməsi nəticəsində el aşıqlarının yaradıcılığına təriqət səciyyəli söz-terminlər daxil olmağa başlamışdır. Məsələn: “miskin”, “qul”, “xəstə”, “qərib” kimi ifadələr Tanrı qarşısında bəndə “miskinliyini” göstərir. Təsəvvüf simvolikalı bu ifadə formaları qədim Türküstan ellərində türk təsəvvüf ədəbiyyatının babası sayılan Əhməd Yəsəvi də bir çox hikmətlərinin möhürbəndində Qul Xoca Əhməd təxəllüsü işlətməmişdir. Yuxarıda

söylədiyimiz fikirlərin davamı kimi qeyd edə bilərik ki, Türkünstan baxşılarında Qul Əlbənd, Qul Məşrəb, Qul Mahmud; Azərbaycan aşığılarından Miskin Abdal, Qul Abbas, Xəstə Qasım, Şikəstə Abdulla; Anadolu aşığılarından Qul Hümmət, Qul Dəvəçi, Quloğlu, Pir Sultan Abdal, Səfil Şenlik, Öksüz Dədə və Aşıq Dərddli adları ilə sənət ələminə gəlmələri sufi düşüncəsinin olduqca böyük bir coğrfiyaya yayıldığından xəbər verir.

XIII əsrdə monqol ordusunun təsiri ilə qaçaraq Anadoluya sığınan təsəvvüfçülər şeirlərini əsasən təkkələrdə yaratmış və yaymışlar. Türk sufileri, xüsusilə, səlcuqlar dövründə əxlaqı, sadəliyi, ruh təmizliyini qayə saymış, onu qədim türk “alp”lıq və “fütuhət” düşüncəsi ilə birləşdirmiş və bir dünyagörüşə çevirmişlər. Anadoluda əxlaq və ruh təmizliyi ilə bərabər, yurdunu, vətəninə qoruması üçün cəngavərlik və qəhrəmanlığı tələq etmişlər. Bir çox halda fikirlərini sazla da ifadə etmişlər. Orta Asiyada, xüsusilə, XIII əsrdə daha çox Anadoluda yerləşən Xorasan ərənləri, Rum abdalları təşkilatları belə yaranmış və Səlcuqluların davamı olan Osmanlı dövlətinin mənəvi-ideoloji dayacağına çevrilmişlər.

Anadolu Səlcuqlarının dövründə yaşamış ən böyük təsəvvüf şairləri Mövlanə Cəlaləddin Rumi və Yunis Əmrə olmuşlar. Yeniçəri ocağının piri Hacı Bəktəş də bu dövrdə yaşamışdır. Yunis Əmrə təsəvvüf dünyagörüşünü formalaşdıran 4 mərhələni (şəriət, təriqət, mərifət və həqiqət) müqayisə edərək bir-biri ilə ayrılmaz üzvi əlaqədə olduğunu belə təsvir edir.

*Şəriət, təriqət yoldur varana,
Həqiqət, mərifət ondan içəri [13, 90].*

Mövlanəyə görə, insan həqiqətə çatmaq, Allaha qovuşmaq üçün nəfs və ehtiras ordusunu məğlub etməlidir. Duyğularını və düşüncələrini söyləməyi bacarmalıdır. Söyləməyə gücü çatmasa, ruhunun qovuşduğu sözləri sazlara söyləyərək səmalara ucaltmalıdır. Səma rəqsi isə ruhun Allaha doğru qanadlanması mənasını daşıyır. Səma rəqsləri durna quşunun uçuşunu təqlid edən hərəkətlərdir. Bu ibadət – səma rəqsinin təməlinin Həzrəti Məhəmməd və Həzrəti Əli zamanında yarandığı və “40-lar məclisinə” söykəndiyi qeyd edilir. Bununla bağlı olaraq, Qul Hümmətdən bir örnək də vermək mümkündür:

*Qırqlar ilə belə ayini-cəmdə,
Bu eşqin sirrində özəndi Əli [2, 203].*

Sonralar bu inanc sistemi Orta Asiya türklərinin inanc və ənənələri ilə qovuşaraq mifoloji düşüncəyə çevrilmişdir. Bir çox ozan və aşığıların şeirlərində “40-lar məclisi” yetərincə xatırlanır. Türk ozanı Nöqsani babanın şeirində bu daha aydın şəkildə ifadə olunmuşdur:

*Bu dünyada gerçək ərənlər çoxdur,
Vəsfini etməyə qüdrətim yoxdur.
Üçlər, Beşlər, Yeddilər, Qırqlar haqdır,
Dörd qapıdan Haqqı gəl edən mədət [2, 274].*

Əlinə, belinə, dilinə sahib olmaq şəkildə yaranan güclü əxlaq sistemi təsəvvüflə bağlı olan bütün təriqətlərdə (qızılbaş, nəqsibəndi, hənəfi, ələvi və s.) vardır. Əlinə bağlı olmaq odur ki, əlinlə qoymadığını alma, dilinə bağlı olmaq gözünlə görmədiyini söyləmə, belinə bağlı olmaq isə haram olan cinsi yaxınlıqdan uzaq durmaqdır [2, 201]. Bu yol qılıncdan kəskindir. XIV əsrin sonunda varlığını Rum abdalları adı altında Osmanlı dövlətinin qurtuluş və fəthçilik dönəmində abdal, baba, dədə, ləqəbləri daşıyan gəzərgi (kolonizator) dərvişlər Anadoludan Balkanlara qədər yayılmış və Osmanlı sultanlarından sayğı və sevgi görmüşlər [2, 79]. Bunlar arasında Abdal Musa, Keyikli Baba, Hacı Bəktəş Vəli, Sarı Saltük, Balım Sultan kimi ərənlər olmuşdur. Onlardan biri olan Balım Sultan Urun Abdullaların nəyə qadir olduqlarını şeirlərinin birində belə təqdim edir:

*Biz Urum abdallarınıq,
Məqsədimiz yarıdır bizim,
Keçdik zinət əbasından,
Zənginliyimiz ərdir bizim [6, 131].*

Abdallar İslam dini ilə türklərin islamdan əvvəl olan şamanizmini birləşdirmişlər. Əskidən göy tanrı ilə bağlantı qura bilən qam-şaman islamaşmaqla bərabər, həm də abdal kişilərə dini-fəlsəfi görüşləri buraxmışlar. Abdal statusu, ləqəbi qazanan şəxs Allahdan başqa hər şeydən vaz keçmiş dünya ilə əlaqəsini kəsib tanrıya bağlanmış bir dərviş idi - təsəvvüf sahibi idi. Bu inanc köçəbə türkmənlər arasında daha çox yayılmışdı [4, 21]. Cənubi Qafqazda azərbaycanlılar yaşayan ərazilərdə abdal həm də etnonim kimi formalaşaraq Abdal Gülablı, Boz Abdal, Abdallı, Abdallar kənd adlarında əks olunmuşdur.

Təsəvvüfə görə, kamil insan olmaq üçün dörd əsas mərhələdən – şəriət, təriqət, mərifət və həqiqət qapılarından keçməlisən. Hər qapının 10 məqamı vardır. Hacı Bəktaş Vəliyə görə də, qul tanrıya 40 məqamda yetişər, çatar və dost olar. Bu məqamların 10-u şəriət, 10-u təriqət, 10-u mərifət, 10-u isə həqiqətdir [9, 106]. Bunlara ayrılıqda nəzər salaq:

Şəriət. Təsəvvüfdə insanı Allaha yaxınlaşdıran dörd qapıdan birincisi şəriətdir. Şəriət elmini öyrənmədən təriqətə keçilə bilməz. Şəriətin aşağıda qeyd olunan məqamları vardır: iman etmək, elm öyrənmək, ibadət etmək, haramdan uzaqlaşmaq, ailəsinə fayda vermək, təbiətə zərər verməmək, peyğəmbərin əmirlərini yerinə yetirmək, şəfqətli olmaq, təmiz olmaq və pis işlərdən uzaq olmaq [2, 199].

Bir dini kitabda göstərilir ki, şəriət bir ağacdır, təriqət onun budaqları, mərifət onun yarpaqları, həqiqət isə onun meyvələridir [2, 230]. Ona görə də hər bir insan təriqətdən həqiqətə yetməyincə ona insan deməzlər. Şah Xətai də təsadüfi deməyib ki:

*Şəriət yolunu Məhəmməd açdı,
Təriqət yolunu şah Əli seçdi.*

XIX əsrdə Qeysəriyyədə yaşamış əsl adı Məhəmməd olan ulu türk ozanı aşiq Seyrani Bəktəşi təriqətinə bağlanaraq öz yaradıcılığında şəriət, mərifət və təriqət bağlantılarını belə təsvir etmişdir:

*Şəriət gəldi dikildi,
Mərifət yoluna dürlər töküldü
Hayır, hümmət ol dəm gülbənk çəkildi.
Təriqət kəməndin ərkandan aldım. [7,178]*

Daha sonra o, sufizmin təməl prinsipləri olan bu dörd mərhələni öz şeirində bu cür əlaqələndirmişdir:

*Şəriət şərtinə əməl etməyən,
Təriqətdə bir gerçəyə yetməyən,
Mərifət şəhrindən yükün tutmayan
Həqiqətə çata bilməz surəsi. [7, 207].*

Təriqət. Lüğəvi mənası əvvəlcə “yol” bildirən təriqət anlayışı Allaha yaxınlaşmaq üçün gedilən yolun görünən tərəfidir. Təsəvvüfdə yer alan hər bir təriqətin yolu, ədəb və ərkanı vardır. Təriqət şəriətdən həqiqətə gedən yoldur. [4, 271]

Elmi ədəbiyyatda Allaha yetişmək üçün təriqətin aşağıda qeyd olunan 10 məqamı, 10 yolu göstərilir. O məqamlar bunlardır: tövbə etmək, mürşidin öyüdlərinə əməl etmək, təmiz geyinmək, yaxşı əməllər uğrunda mübarizə aparmaq; xidmət etməyi sevmək, haqsızlıqdan qorxmaq, ümüdsizliyə düşməmək, ibrət almaq, ehsan vermək və özünü sadə aparmaq.

Gölpınarlıya görə, təriqət qulu, Tanrıya çatdıran zövq, nəşə, irfan, eşq və cazibə yoludur. Sufi bu yolu tutaraq varlığını Tanrıya verir [2, 199].

Böyük türk sufi ozanı Yunis Əmrə şəriətdən həqiqətə gedən yolu çox sadə dildə belə açıqlayır.

*Şəriət xəbərini,
Şərh ilə yaxşı eşit.
Şəriət bir gəmidir,
Həqiqət dəryasıdır.*

*O, gəminin taxtası,
Hər necə möhkəm isə,
Dəniz dalğalı olsa,
Taxta qırılısıdır [13, 59].*

Göründüyü kimi, Yunis Əmrə şəriəti həqiqət dəryasında üzən gəmiyə bənzədir. Həm də qeyd edir ki, gəminin taxtası möhkəm olmalıdır ki, dənizin tufanlarına sinə görə bilsin, əks halda gəmi (şəriət) tənəzzül edib məhv olur.

XVI əsrdə yaşamış ünlü təriqət ozanı, həyatı rəvayətlərlə dolu olan Pir Sultan Abdalın şeirlərin birində haqqa yetişmək üçün təriqətə qədəm qoyanların heç də hamısının üzləşdikləri çətinliklərə tab gətirə bilməyəcəklərini belə təsvir edir:

*Əvvəl bu dərgahdan qismət,
Alır da var, almaz da var.
Təriqətə qədəm basıb,
Gəlir də var, gəlməz də var [7, 295]*

Ozan aşığı sənətinin davamçısı Göyçə aşığı mühitinin tanınmış ustadlarından olan Aşıq Alı “Nədi” rədifli divanısında da ürfan düşüncəsinə görə insanı mənəvi cəhətdən kamilləşdirən məqamlardan keçməyənləri kal hesab edir:

*Ey Ali, dosta yetir, dostdan dostu al olmaz
Həqiqətdən dərs almayan şəriətdən hal olmaz.
Şəriətdən kamil olan yetkin olar, kal olmaz,
Kəşt eyləyər dəryalarda, çay nədi, ada nədi [1, 120]*

Ələsgər ocağının tanınmış nümayəndəsi Göyçə aşığı məktəbinin ünlü simalarından biri, dini şeirləri ilə məşhur olan Növrəs İman da öz yaradıcılığında özünü Allahın qulu sayaraq həqiqət və mərifət elmindən xəbərdar olduğunu belə söyləyir.

*İman deyər, bir mövlanın quluyam,
Həqiqətdən, mərifətdən doluyam.
Bir xudanın qədərindən haliyam,
Qərar qoyub sübhü şamı bilin siz [10, 30]*

Mərifət: İnsanı Allaha yaxınlaşdıran 3-cü mərhələ mərifətdir. Mərifət öz-özlüyündə həm də mənəvi- əxlaqi dəyərlərə söykənən bir elmdir. Elmi ədəbiyyatda onun 10 məqamı qeyd edilir: ədəbli olmaq, mənəmlik, kin və qərəzdən uzaq olmaq, pəhriz saxlamaq, səbirli və qənaətcil olmaq, abır-həyanı gözləmək, comərd olmaq, elm öyrənmək, gülərüzlü olmaq, özünü tanımaq və məlumatlı olmaq [2. 199].

Aşıqlıq statusu almış saz-söz ustası Qurbani də qoşmalarının birində mərifət, həqiqət və təriqət qapılarının insanı mənəvi cəhətdən kamilləşdirməsi yollarını bu cür söyləmişdir:

*İxlas kəmərinə qurşadılar belimə,
Mərifətdən bir yol düşdü əlimə,
Həqiqətdən su bağlandı gülümə,
Düşübdü əlimə doğru rah (yol) mənim.*

*Təriqətdən bir yol düşdü əlimə,
Mərifət kəmərin çəkdim belimə,
Nagahani su bağlandı gülümə,
Ədəb aldım, xub ərkana yetişdim [6,108]*

Böyük söz ustası Dədə Ələsgər də təsəvvüfün təməl prinsipləri olan şəriət, təriqət, mərifət və həqiqət məqamlarının aşığı sənətində çox önəmli olmasını bu cür ifadə etmişdir:

*Aşıq olub diyar-diyar gəzənin , (təriqət)
Əvvəl, başda pür kamalı gərəkdir. (şəriət)
Oturub-durmaqda ədəbin bilə, (mərifət)
Mərifət elmində dolu gərəkdə (mərifət)*

3. Həqiqət. Elmi ədəbiyyatda həqiqət qapısının 10 məqamı aşağıdakı kimi göstərilir: alçaq könüllü olmaq, başqasının eyiblərini görməmək, edə biləcəyin yaxşılıqları əsirgəməmək, Allahın

hər yaratdığını sevmək, bütün insanları bir gözdə görmək, birliyə yönəlmək və yönəltmək, gerçəyi gizlətməmək, mənanı bilmək, ilahi sirri öyrənmək, Allahın varlığına çatmaq [2, 199]

Təsəvvüfün əsas təməl və sonuncu mərhələlərindən biri olan həqiqətin nəyə qadir olduğunu ulu ozan Yunis İmrə belə anladır:

*Həqiqətin mənasın
Şərh ilə bilmədilər.
Ərənlər bu diriliyi
Riya, dirilmədilər.*

*Həqiqət bir dənizdir,
Şəriətdir gəmisini.
Çoxları gəmidən çıxıb
Dənizə dalmadılar [13,104].*

Aşıq Ələsgər şeirlərinin birində kamilliyə çatmaq üçün şəriət, təriqət, mərifət və həqiqət məqamlarından bəhrələnməni belə ifadə edir:

*Təriqətə, mərifətə qulaq ver,
Şəriətdə yol-ərkanı biləsən.
Həqiqəti nədən xalq eylədi haqq?
Ərsü-kürsü, ol asımanı biləsən.*

(Aşıq Ələsgər)

Şeirdən görüldüyü kimi, Aşıq Ələsgər sadəcə aşıq deyil, həm də Allah yolunda lütfü olan haqq aşıqıdır. Özünün qeyd etdiyi kimi, o, təriqətdən keçib, mərifətə yetişib və sonda da həqiqət mərtəbəsinə çatmış övliyadır. Bəli, “xalqa həqiqətdən mətləb qandıran”, “mərifət elmindən dolu olan” aşıq eyni zamanda şəriət və təriqəti də dərinləndirən bilməli, böyük ustadın dediyi kimi, kəlmələrindən lələ-gövhər süzüləlidir. Qoşmanın ikinci bəndinə nəzər salaq:

*Xalqa həqiqətdən mətləb qandıra,
Şeytanı öldürə, nəfsin yandıra.
El içində pak otura, pak dura,
Dalısınca xoş sədəli gərəkdir.*

(Aşıq Ələsgər)

Mənəvi-əxlaqi və ürfani cəhətdən kamil bir insan kimi uca könül sahibi olan Aşıq Ələsgər qeybdən elə bil mətləb istəyir ki, o mətləbin həlli məhz həqiqətin zühurundadır. Məlum olduğu kimi, həqiqət sufi düşüncəsində haqq aşıqını sevgili Allaha doğru aparan dördüncü mərhələdir. Bu mərhələdə salik (haqq yolçusu) şəriətdən həqiqətə mənəvi bir yolla gedir. Bu mənəvi yolçuluğa “Sulik” (davranış tərzini), yolçuluğa isə salik deyilir [6, 273]. Dini-fəlsəfi dünyagörüş olan sufizmin irəli sürdüyü əsas müddəə ondan ibarətdir ki, bəşər övladı Allaha qovuşmaq üçün dünya nemətlərindən imtina etməli, ömrünün sonunadək öz nəfsilə mübarizə aparmalıdır.

Göründüyü kimi, şəriət, təriqət, mərifət və həqiqət qapılarının qeyd etdiyimiz 40 məqamını yerinə yetirən hər bir insan müsbət mənəvi-əxlaqi keyfiyyətlər mənimsəyərək əlinə, belinə və dilinə sahib olmuş, nəticədə, kamil insan mərtəbəsinə yüksəlmişdir. Təsəvvüf dünyagörüşündən qaynaqlanan 4 qapı və 40 məqamda özünü təzahür etdirən əxlaqi-mənəvi dəyərlər yalnız klassik ədəbiyyatda deyil, həm də ozan-aşıq şeirində geniş formada öz əksini tapmışdır. Türk-islam mədəniyyətinin ayrılmaz tərkib hissəsi olan təsəvvüf ədəbiyyatından gələn mənəvi dəyərlər bu gün də öz aktuallığını qoruyub saxlamaqdadır.

Elmi yeniliyi: Məqalədə ozan-aşıq şeirində sufizmin, yəni təsəvvüf anlayışlarının işlənmə məqamları və simvollarının elmi şərhini verilmişdir.

Tətbiqi əhəmiyyəti: Məqalədən müəllimlər seminar dərslərinin aparılmasında tələbələr isə müxtəlif sərbəst işlər və kurs işlərinin yerinə yetirilməsində faydalana bilərlər.

ƏDƏBİYYAT

1. Aşuq Alı: Əsərləri. Bakı: Avrasiya press, 2006, 192 s.
2. Ali Yaman. Alevilik və Kızılbaşlığın gizli tarixi. İstanbul: 2000, 304 s.
3. Camal Kırmaz, Halil Çelik Osmanlı dönəmi Kırım ədəbiyyatı. Ankara: 2000, 413 s.
4. Bakı Öz Alevilik nədir. İstanbul yayınları.1995, 288 s.
5. Qurbani. Əsərləri. Bakı: Şərq-Qərb, 2006, 232 s.
6. Folklor və təsəvvüf ədəbiyyatı sözlüyü (Tərtib edənlər: M. Hacıyeva, M. Rıhtım). Bakı: AMEA-nın Folklor İnstitutu, 2000, 230 s.
7. Xalq şeirindən seçmələr. (Tərtib edənlər: Şennur Sezər, Adnan Özyalçınər). İstanbul: 2000, 208 s.
8. İmanov Həmid. Fəlsəfənin əsasları. Bakı: Turan, 2010, 441 s.
9. Metin Küçük. Alevilik. Ankara: 2011, 304 s.
10. Növrəs İman. Seçilmiş əsərləri. Bakı: Səda, 2004.
11. Ortaq türk keçmişindən ortaq türk gələcəyinə IV uluslararası folklor konfransının materialları. Bakı: 2006.
12. Rəfiq Özdək. Türkün qızıl kitabı. Bakı: Yazıçı,1993, 230 s.
13. Yunis Əmrə. Təsəvvüf ədəbiyyatı. İstanbul: 2004, 144 s.
14. Yunis Emreden seçmələr (Hazırlayan: Yüksəl Kanar). İstanbul: Sabah yayınları, 2009, 256 s.
15. Yəsəvi Əhməd. Divani-Hikmət. Bakı: Çarşıoğlu, 2004, 128 s.

РЕЗЮМЕ

СУФИЗМ В ПОЭЗИИ ОЗАНОВ И АШУГОВ

Байрамов А.А., Искендеров Б.А.

Ключевые слова: *озан, ашуг, суфи, секта, благочестие, поэзия, Всевышний*

В статье рассматривается отражение суфизма в озан-ашугской поэзии, зародившегося в Туркестане, Анadolу, Южном Кавказе и близких к ним территориях. Приводятся и исследуются примеры из творчества ашугов и озанов, в которых описываются сущность и символика суфизма.

SUMMARY

OZAN-ASHUG POETRY

Bayramov A.A., Iskandarov B.A.

Key words: *ozan, ashug, sufi, sect, piety, poetry, God*

The article deals with the reflection of sufism in the ozan-ashug poetry, which found its formation in Turkestan, Anadolu, the South Caucasus and the territories close to them. At the same time, examples are cited and explored of the creation of ashugs and octans, in which the essence and symbolism of Sufism are revealed.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	14.04.2017
	Son variant	27.09.2017